

שיש שינוי בבעלים עצמם שמקודם היה בעלים נכרי וכעת הוא ישראל יתכן שבכה"ג אינו צריך טבילה, אך אין זו סברא מוכרחת שיתכן שאין נפק"מ באיזה אופן יצא מרשות עכו"ם, אלא כל כלי שהיה פעם ברשות עכו"ם וכעת הוא ברשות ישראל חייב בטבילה, ולדינא צריך לשאול מורה הוראה מוסמך.

אוצר החכמה

פרשת ואתחנן

בני אפרים

ונס אל אחת מן הערים האל וחי

במסכת מכות דף י' תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר "וחי" עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא, (וחי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין, רמב"ם. ואע"פ שיש בעיר מקלט רב אחר שילמדנו אפ"ה אותו שרגיל עמו עדיף טפי לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד, נמוקי יוסף). אמר רב יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו.

יש להסתפק בתלמיד שגלה ואין אפשרות לגלות את רבו (כגון שחולה וכדומה) האם נאמר שעכ"פ התלמיד חייב גלות ולא נפטר מגלות מה"ט שאין אפשרות לגלות את רבו, דנהי שישנו מצוה וחי עביד ליה חיותא אבל כשאין אפשרות אין זה מעכב בחיוב גלות, או דלמא כשאמרה תורה ונס אל אחת מן הערים האל וחי התורה הגדירה איך צריך להראות הגלות שיש שם לגולה וחי ואם אין שם וחי לא חייבתו התורה בגלות בלא וחי.

ומלשון הש"ס תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, משמע קצת שאין זה מעכב את הגלות דאל"כ הול"ל תלמיד שנתחייב גלות.

וראיתי שהדבר שנוי במחלוקת, דהרדב"ז בתשובות כרך א' חלק שני סימן תשע"ב נשאל האם מלך ישראל שהרג בשוגג גולה, ומשיב שהואיל וקיי"ל שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו משום שנאמר וחי, ואם היינו אומרים שהמלך יהיה גולה צריך להגלות עמו כל עבדיו ופרשיו וסוסיו וכל מרכבתו כי היכי דלקיים ביה וחי, וכיון דלא אפשר לא מגלינן ליה.

ובמנחת חינוך בקומץ מנחה מצוה ת"י מביא את תשובת הרדב"ז ומשיג עליו לפי דעתי זה שאינו לעיכוב אלא למצוה דוחי אבל היכי שאי אפשר לגלות עמו

הישיבה שלא יגלה הרב או התלמיד בעצמו זה אין סברא לפענ"ד ע"כ. הרי שנחלקו בזה להדיא שלפי המנ"ח זהו רק מצוה בעלמא ואינו מעכב את הגלות, והרדב"ז שסובר שזה מעכב את הגלות סובר שזהו מעצם צורת הגלות שהתורה חייבה את ההורג בשוגג גלות שיש בזה וחי ואם אין בזה וחי אינו חייב גלות דעל גלות בלא וחי לא חייבה התורה.

אולם יתכן שגם לפי הרדב"ז שאם אי אפשר לקיים את הוחי אינו גולה אכתי יהיה רשאי גואל הדם להרוג את הרוצח, שהרי בכל חיוב גלות יש ב' ענינים, להנצל מגואל הדם שלא יהרוג אותו כמפורש בפסוקים, ועוד משום כפרה לרוצח וכדמוכח מרוצח שמת מגלין עצמותיו לשם, וסברת הרדב"ז שאם לא מתקיים הקרא וחי אינו גולה אינו פטור בעצם מעשה הרציחה אלא שאי אפשר לחייבו גלות הוואיל ואין אפשרות שיתקיים הקרא וחי וכ"ה לשון הרדב"ז "והיינו טעמא דלא אדכרו לה (כלומר שלא הוזכר בש"ס להדיא שמלך אינו גולה) דמדינא גולה דהא דנין אותו אלא דלא אפשר וכדכתיבנא". וממילא נראה לכאורה שרק לענין החיוב גלות משום כפרה בזה סובר הרדב"ז שא"א לחייבו גלות כשלא מתקיים וחי אבל אין זה מפקיע את זכותו של גואל הדם להורגו כשנמצא מחוץ לעיר מקלט, ואכתי צ"ע בזה.

עוד יש להסתפק במה שמוסיף רבי יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו האם זה מדין הרב שיתקיים בו וחי, דכמו שהתלמיד ללא הרב אין זה וחי ה"נ הרב ללא התלמידים שרגיל ללמדם אין זה וחי ולכן מגלין ישיבתו עמו, או דלמא אין זה משום הוחי של הרב אלא משום התלמידים כדי שיהיה להם רב ללמוד ממנו תורה וזהו מהלכות ת"ת ולא מהלכות גלות. וכוונת רב יוחנן שכמו שקחזינן מהתנא שאם התלמיד גולה מגלין רבו עמו משום הוחי של התלמיד שבלא רבו אינו וחי שחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא חכמה כמיתה הם חשובין (לשון הרמב"ם) לכן מה"ט כשגלה הרב צריכים שגם ישיבתו יגלה כדי שיהיה לתלמידים רב ללמוד ממנו תורה.

(ויתכן לפ"ז ע"ד החידוד לבאר שר' יוחנן איירי בגוונא שהתלמיד הרג בשוגג כמו שאיירי הברייתא ומה שאומר ר' יוחנן הרב שגלה אין כוונתו שהרב הרג בשוגג אלא הרב גלה משום שהתלמיד שלו הרג בשוגג שהדין שמגלין רבו עמו משום וחי של התלמיד וע"ז אמר ר"י שהרב שגלה מגלין ישבתו עמו דהיינו ברב

1234567

1234567

שיש לו תלמידים בישיבה ותלמיד אחד הרג בשוגג וגולה, והרב גולה עמו משום וחי, כעת מגלין ישיבתו עמו כדי שגם להם יהיה רב ללמוד ממנו תורה, ודו"ק היטב).

ונפק"מ רבתא לדינא כשהרב הרג בשוגג ואין אפשרות שישבתו תגלה עמו לפי שיטת הרדב"ז שוחי זהו לעיכובא בחיוב גלות כמו שנתבאר, ומעתה אם נאמר שמגלין ישיבתו עמו משום הוחי של הרב א"כ אם א"א שישבתו תגלה, הרב לא יגלה, משא"כ אם זה רק מצד התלמידים א"כ גם אם אין אפשרות לגלות ישיבתו עמו פשוט שלא יפטור את הרב מן הגלות.

ומלשון הרמב"ם יותר נראה שזה משום דין וחי של הרב הגולה, וכן נקטו בפשיטות הרדב"ז שם בתשובה והמנ"ח, אולם מהרי"ף שהביא לדינא רק את הדין של הברייתא שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו, והשמיט את דינו של ר' יוחנן שרב שגלה מגלין ישיבתו עמו היה נראה שהוא סובר שאין זה משום דין וחי של הרב הגולה אלא משום התלמידים שיהיה להם רב ללמוד ממנו תורה ולכן השמיטו הרי"ף הואיל ואין זה מהלכות גלות, כ"נ לכאורה.

והנה בעיקר שיטת הרדב"ז שמלך שהרג בשוגג אינו גולה הואיל ולא יכול להתקיים הוחי, וכתבתי לעיל בפשיטות שה"ה בתלמיד שהרג בשוגג ואין אפשרות לרבו שיגלה עמו שאין התלמיד גולה אליבא דהרדב"ז הואיל ולא יכול להתקיים הוחי, כעת התבוננתי שיתכן שכל דברי הרדב"ז נאמרו רק במלך שאצל מלך לא יתכן אף פעם שיתקיים גלות עם וחי דכדי שיתקיים אצל מלך הוחי צריך להגלות עמו כל עבדיו ופרשיו וסוסיו וכל מרכתבו וזה אי אפשר כמבואר ברדב"ז נמצא שלא יכול להתקיים אצל מלך גלות עם וחי, והואיל ואין שום היכי תמצוי שיתקיים במלך גלות עם וחי בע"כ כשאמרה תורה שההורג בשוגג "זנס אל אחת מן הערים האל וחי" לא איירי התורה במלך שהרי אצלו לא יכול להתקיים הקרא וחי, משא"כ בתלמיד שהרג בשוגג שבדרך כלל שייך שיתקיים אצלו הוחי בזה מודה הרדב"ז שגם אם היה מקרה שהרב לא היה יכול להגלות עמו אין התלמיד פטור מגלות, דהקרא וחי הוא לכתחילה ולא לעיכובא בחיוב גלות, ורק במלך שהרג שאף פעם לא יכול להתקיים אצלו גלות עם וחי בזה סובר הרדב"ז שאינו גולה כמו שהתבאר כ"נ נכון בס"ד. (אמנם לשון הרדב"ז "דמדינא גולה דהא דנין אותו אלא דלא אפשר וכדכתיבנא" לא משמע קצת כמש"כ שהרי נתבאר שממה שבמלך לא יכול להתקיים אצלו הוחי זה מוכיח שהתורה שחייבה גלות עם וחי לא איירי במלך, נמצא שלא התחייב כלל גלות. ומדקדוק לשון הרדב"ז נראה קצת שבעצם מחויב

גלות אלא שא"א לחייבו הואיל ולא יכול להתקיים בגלות של המלך הוחי, מ"מ הסברא מצד עצמה נכונה מאוד לפענ"ד בס"ד, ואולי ניתן להעמיס כן בכוונת הרדב"ז).

ונראה נפק"מ לדינא, אם המלך הרג בשוגג כשהיה מלך ואח"כ עבר ממלכותו (כמבואר בכריתות דף כ"ו ריש ע"ב וברש"י שם שישנו מציאות של נשיא שעבר מנשיאותו) האם כעת יתחייב גלות, דאם הפשט שבעצם המלך שהרג בשוגג מחויב גלות אלא שבפועל אי אפשר לחייבו גלות הואיל ולא מתקיים אצלו הוחי, א"כ כעת שאינו מלך יחייבו אותו כעת גלות על מה שהרג כשהיה מלך, אבל לפי מה שנתבאר בס"ד שהפשט שהואיל ואצל מלך אין שום אפשרות שיתקיים אצלו גלות עם וחי זהו גילוי מילתא שהתורה שאמרה חיוב גלות לרוצח בשוגג לא איירי במלך, א"כ נמצא שהמלך שהרג בשוגג לא התחייב מעיקרא גלות ולכן גם אם לאחר זמן עבר מנשיאותו ואינו מלך לא יתחייב גלות כעת על מה שרצח כשהיה מלך ודו"ק היטב בזה.

וזאת המצוה החקים והמשפטים...

במסכת ב"ק דף פ"ז ע"א מבואר שרבי יהודה סובר שסומא פטור מכל המצות האמורות בתורה, ויליף מהך קרא וזאת המצוה החקים והמשפטים, כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים, וסומא שאינו במשפטים (כדיליף שם לעיל שסומא פטור מכל דינים שבתורה מגלות ממלקות ומחיוב מיתת ב"ד) אינו במצות וחקים.

דעת הפרי מגדים (בפתיחה הכוללת בריש או"ח חלק השלישי סוף אות כ"ט) שסומא פטור רק ממצות עשה שאינו חייב מן התורה להניח תפילין ולקרא ק"ש וכדומה, אבל שלא לעבור על כל איסורי לאו גם הוא מצווה מן התורה, והראיה ממה שאיצטריך קרא שסומא שהרג בשוגג אינו גולה משמע שיש עליו איסור תורה שלא תרצח, וכן דעת הרע"א (בש"ע יור"ד סימן א סעיף ט). וראיתו ממה שקתני במשנה שסומא ששחט שחיטתו כשרה ואם פטור גם מלאווים נמצא שמותר לו מן התורה לאכול נבילות וא"כ אינו בר זביחה כלל כמו עכו"ם שפסול לשחוט מה"ט כמבואר בראשונים אלא ש"מ שסומא מצווה על כל הלאווים, וכן נוקט הרע"א בשו"ת מ"ק סימן קס"ט בד"ה על הדקדוק, ובמ"ת סימן קנ"ג בד"ה אמנם, וע"ע בנו"ב מ"ת או"ח סימן קי"ב, ובמנ"ח סוף מצוה ב', ובשו"ת מהר"ם שיק